תורה אור

*זליפתן של כלים טמאים אוסרתן אטו כולי עלמא אוכלי טהרות נינהו אלא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן, א"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ואמר דריש רבי שמלאי בנציבין: *שמן ר' יהודה ובית דינו נמנו עליו והתירוהו קסבר **נותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו, דניאל גזר ואתא רבי יהודה הנשיא ומבטל ליה והתנן *אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין א"ל שמלאי לודאה קא אמרת שאני לודאי דמזלזלו א"ל *אשלח ליה איכסיף, אמר רב אם הם לא דרשו אנן לא דרשינן והכתיב דניאל א° וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו בשתי משתאות הכתוב מדבר אחד משתה יין ואחד משתה שמן רב סבר על לבו שם ולכל ישראל הורה ושמואל סבר על לבו שם ולכל ישראל לא הורה ושמן דניאל גזר *והאמר באלי *אבימי נותאה משמיה דרב [ג'] פיתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן משמנה עשר דבר הן וכי תימא אתא דניאל גזר ולא קיבל, ואתו תלמידי דהלל ושמאי וגזור וקיבל א"כ מאי אסהדותיה דרב? אלא דניאל גזר עליו בעיר ואתו אינהו וגזור אפילו בשדה. ור' יהודה הנשיא היכי מצי למישרא תקנתא דתלמידי שמאי והלל והתנן אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין ועוד הא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל יכול לבטל בית דין דברי בית דין חבירו חוץ משמנה עשר דבר שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו? אמר רב משרשיא מה טעם הואיל ופשט *איסורו ברוב ישראל, שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל דאמר רבי שמואל בר אבא אמר רבי יוחנן ישבו רבותינו ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק שהיו אומרים *אין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה דאמר רב אדא בר אהבה מאי קרא במארה

לודאי · מזלזלי במידי דרבנן: **אם הם לא דרשו** · אם ר' יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גזר עליו וסבר דבי דינא אחרינא גזר עליו משום זליפת כלים ושרייה: **אנן לא דרשינן** · בתמיה: **שמונה עשר דבר** · ב"ש וב"ה יחד נמנו וגזרו עליהם בפ"ק דשבת (דף יג:) ולקמן פריך בנותיהן, דאורייתא היא: **מאי אסהדותיה דרב** · דאמר דדניאל גזר עליו כיון דדריה לא קביל מיניה לאו גזרה היא: **בעיר** · משום חתנות: **בכל יכול לבטל בית דין גזירת ב"ד חבירו** · שגזר על דבר המותר ובלבד שיהא גדול ממנו: **רבותינו** · רבי יהודה הנשיא: **לא פשט** · עדיין לא החזיקו רובם בקיום הגזירה לנהוג בו איסור:

במארה

בשלמא (א) למ"ד זליפתן של כלים אסורים כו' · קסבר נותן טעם לפגם מותר לפום ריהטא משמע שאותם שאסרו קודם ר' יהודה כגון *תלמידי שמאי והלל סוברין נותן טעם לפגם אסור ואתא ר' יהודה נשיאה וסבר מותר ושמואל סבר כוותיה שהיה מחזיק דברי רבי שמלאי ולקמן נמי פ"ה (דף סז·) גבי תומן אשר שם לתוך הגריסין פסיק שמואל הכי הלכתא נותן טעם לפגם מותר ולקמן בפירקין (דף לח:) גבי מישחא שליקא (ב) סתם התלמוד אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ודקדק ר"י היאך באו לחלוק על רבותינו שמאי והלל בדין נותן טעם לפגם להתירו נהי דשמן יכול להיות שמותר מטעם שלא פשט ואין רוב הצבור יכולין לעמוד בשאר דברים היאך הותר ועוד קשיא אי ס"ל לתנא דמתני' דנותן טעם לפגם אסור תקשי *הא דאמר לקמן (דף לט:) גבי דבש למאי ניחוש אי משום גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ומה בכך הא תנא דמתני' מיסר קא אסר לכך נראה לר"י דשמואל נמי ס"ל דכי גזור ב"ש וב"ה על השמן משום חתנות גזור ומיהו משום דלא שייך בה חתנות כ"כ כמו ביין הוצרך להם סעד בזליפתן של כלים אסורין אע"ג דלאינהו סבירא להו בעלמא נותן טעם לפגם מותר וכן סובר שמואל שמכח שני הטעמים גזרו אע"פ שאין די בכל אחד לבדו והיינו דקא"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא דגזירת שמן לא היתה קדמונית מימי דניאל אלא שמאי והלל גזור מטעמי דפרישית ניחא דיכול להיות שהתיר ר' יהודה הנשיא כמו שמפרש התלמוד בסמוך דלא פשט איסורו וגם הטעמים לא נראו לו כי אין טעם חתנות טוב כל כך ועוד דנותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו היאך היה יכול רבי יהודה הנשיא לבטלה דכיון שכתובה היא בתורה פשיטא הוא דפשט איסורו בכל ישראל ועוד כי שמאי והלל שהיו אחריו יותר משלש מאות שנה שבאו והוסיפו עליו לגזור אף בשדה כמו שמפרש בסמוך א"כ משמע דגזירתו פשטה מיהא בעיר: **אשר** לא יתגאל בפת בג· פרשב"ם דהאי פת לאו פת ממש הוא דלישתמע מהכא דדניאל גזר על הפת אלא לפתן הוא והואלת המלך הוא ריפוס"א בלע"ז וכן ממקרא מוכיח דכתיב (דניאל א) ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ואין לומר שהיה נוטל פתן והיו אוכלים זרעונים בלא פת: במתני' כתב רשב"ם בשם רש"י דלא גרס רבי דר' יהודה הנשיא בר בריה ובית דינו התירוהו וחכמי דורו קבעו דבר זה במשנה שסדר רבי וזקנו כי הוא היה בנו של ר"ג הנזכר במס' אבות (פ"ב מ"ב) ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא אומר יפה ת"ת כו' ואותו רבי יהודה הנשיא הנזכר כאן הוא ר' יהודה נשיאה *) שהיה בימי האמוראים אלא בלשון משנה וברייתא קורא אותו הנשיא ובלשון אמורא קורא אותו נשיאה ור' יהודה הביא ירושלמי רבי ובית דינו התירו את השמן בשלשה מקומות רבי יהודה הנשיא ורבותינו התירו בגיטין ובשמן ובסנדל ונראה לו שיש שם טעות סופר דקפריך וליקרו ליה ב"ד שריא שכל ב"ד המתיר ג' דברים נקרא ב"ד שריא ודחי א"ר יודן בר' ישמעאל בית דינו חלוק עליו בגיטין פירוש ואין זה מתיר ג' דברים ואם הוא היה רבינו הקדוש א"כ היה לו למנות עוד אחרת שהתיר כדאמר בפרק קמא דחולין (דף ו:) דהתיר רבי בית שאן דבירושלמי דדמאי נמי איתא לכך נראה לו דגרס התם ר' יהודה הנשיא והוא ר' יהודה נשיאה עוד כתוב שם בירושלמי רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודריש רבי ובית דינו התירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב אכול או אנא כתיב עלך זקן ממרא א"ל עד דהוא תמן אנא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרומי א"ל אפשר מה דאמר בשם גרמיה לא בשם רבי ובית דינו אטרח עליה ואכל: **ושמן** דניאל גזר עליו· ה"נ ה"מ למפרך איין אלא משום דאשמן קאי נקטיה: **ורבי** יהודה הנשיא היכי אתיא למשרי תקנתא דשמאי והלל · פרשב"ם דפריך בין לרב בין לשמואל דשמואל נמי מודי דמי"ח דבר הם: **והתנן** אין ב"ד יכול כו' · תימה בפרק השולח (גיטין לו: ושם ד"ה אלא) גבי פרוזבול דאמר שמואל האי פרוזבול עולבנא דדייני הוא אי איישר חיילי אבטליניה ומסיק אי איישר חיילי יותר מהלל והיכי דמי אי פשטה תקנת פרוזבול אפילו היה גדול אין יכול לבטלו ואם לא פשטה א"כ למה לי איישר חיילי הרי ר' יהודה נשיאה הסיר שמן אע"פ שהיה קטן מאותו טעם דלא פשט איסורו וי"ל דהכא נמי מטעם דלא פשט גרידא לא התיר אם לא היה נ"כ טעם דאין רוב הצבור יכולין לעמוד אבל פרוזבול נהי דלא פשט מ"מ רוב הצבור יכולין לעמוד בו מ"מ קשה דדבר תימה הוא היאך לא פשט מאחר שהוא ריוח המלוים לכך נראה דודאי פרוזבול פשט ודקשיא לך אפי' גדול היאך יכול לבטל ודאי בי"ח דבר דוקא אמר באם יבא אליהו ויאמר אין שומעין וכמו שמפורש בירושלמי הטעם מפני שעמדה להם בנפשותיהם כך דקדק הרב רבי אלחנן מתוך גירסת הספרים שמצא בספרים ישנים דקאמר האמר רב משרשיא מה טעם כו' משמע שמשם מתחיל התירוץ וה"פ דשמעתין ור' יהודה נשיאה היכי אתיא למישרי כו' והתנן אין בית דין כו' ועוד אפילו הוא גדול אינו יכול לבטל בי"ח דבר ולא הוצרך לפרש הטעם כי פשוט הוא ומשני האמר רב משרשיא מה טעם לפי שפשט ולפיכך ב"ד גדול נמי אינו יכול לבטל ושמן לא פשט לכך אפי' עמדו בנפשותיהם קטן יכול לבטל וסמכו על דברי רבן שמעון בן גמליאל דאין גוזרין כו' ולפיכך הותר אף בב"ד קטן אבל ודאי שאר דברים אף כי פשטו יכול ב"ד גדול לבטל ולפיכך גבי פרוזבול אמר שמואל דאי איישר חיילי מהלל אבטליניה ואע"פ שפשט והילך הירושלמי דפרק קמא דשבת א"ר בון אמר רב יהודה בשם שמואל ל"ש אלא תוך י"ח דבר אבל בי"ח דבר אפילו גדול אינו מבטל מפני שעמדה להם בנפשותיהם פירוש ממה שנעצו חרב בבית המדרש:

*) [עי' תוס' לעיל לג: ד"ה בנאה]

אי

רבינו חננאל

ושמואל אמר זליפתן של כלים אסורין · כגון קדירה בת יומא וכיוצא בה אסרתן · אמר ליה שמואל לרב בשלמא לדידי כו' משום דנותן טעם לפגם מותר משום הכי שרייה רבי · אלא לדידך דאמרת דניאל גזר עליו היכי יכול רבי לבטוליה · והא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין · אמר ליה אשלח ליה לרבי אשאל אשאלית איכסיף רב אמר [אם] הם לא דרשו אנן לא דרשינן · כתיב וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו בשתי משתאות הכתיב מדבר · יין ושמן רב סבר שם על לבו והורה לכל ישראל · ושמואל סבר שם על לבו לעצמו לאחרים לא הורה : ירושלמי אמר ליה שמואל אכול משהא דארמאי ואי לא כתיבנא עליך זקן ממרא: ומקשינן וסבר רב שמן דניאל גזר עליה והא משמיה דרב אמרו פתן שמנן ויינן מי"ח דבר הן · ופרקינן דניאל גזר שיהא אסור בעיר · תלמידי שמאי והלל גזרו ביה איסור אפילו בשדה · ומקשינן אי הכי רבי היכי מצי מבטיל גזירת זו · והאמר ר' יוחנן בכל יכול בית דין לבטל דברי בית דין חבירו אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין חוץ מי"ח דבר שאפי' יבוא אליהו ובית דינו אין שומעין להם. ופרקי' להו אמר רב שמעיה מה טעם הואיל פשט איסורן ברוב ישראל שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל וכרבי יוחנן ישבו ובדקו על השמן ומצאו שלא פשט איסורו ברוב ישראל · וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר' צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם רוב ישראל יכולין לעמוד בה · כדכתיב

קכו א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כח סמג לאוין קלח טוש"ע י"ד סי' קג סעיף א:

קכז ב מיי' פ"ב מהל' ממרים הלכה ב סמג עשין קיא:

[קכז ג רב אלפס קדושין פ"ד דף רמג.]:

וכן בכל העמוד היכא דכתוב שמאי והלל צריך לגרוס תלמידי שמאי והלל · רש"א

[לקמן לח:]

[שם לט· לט: סב: סו: סח: עה:]

[עדיות פ"א מ"ה] מ"ק ג: מגילה ב. גיטין לו:

[ב"ב קיא.]

שבת יז: ע"ש *[נ"ל אמר אבימי]

איסורם. יעב"ץ

ב"ק עט: ב"ב ס: הוריות ג:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בשלמא לדידי דאמרי זליפתן של וכו' גבי תומן לתוך הגריסין כצ"ל ותיבות אשר שם נמחק: (ב) בא"ד מישחא שליקא קאמר סתם התלמוד וכו' שלא פשט איסורו ואין רוב וכו' לעמוד בו בשאר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בשלמא וכו' כדאמר לקמן · [ועי'] דף לח ע"ב (ועיי"ש בתוס' ד"ה אי:)

נושא/מבנה

△▽ מעקב אחר הדיון בשיטת רב דדניאל גזר על השמן

△ קושיות

▽ תשובות

מבנה

דניאל/אינהו

נושא/מבנה

קושיות על הא דאמרינן דר' יהודה התיר את השמן

* תיק הסוגריים

יש תיקון לשון